АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРИРОДА КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ВИЛКОВ Сергій Валентинович - кандидат юридичних наук (Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)

УДК 342.9: 347.965
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2022.4.44

У статті розкрито, що компетенція органів адвокатського самоврядування – це сукупність встановлених законом та нормативними актами завдань, функцій та повноважень спеціальних суб'єктів адвокатури – органів адвокатського самоврядування, які забезпечують здатність ефективно виконувати функції самоврядної організації адвокатури, спрямовані на регулювання адвокатської діяльності, захист професійних прав адвокатів, забезпечення дотримання етичних стандартів, контролю за якістю правової допомоги та представництва інтересів адвокатської спільноти перед органами державної влади. Визначено, що компетенція органів адвокатського самоврядування в Україні є багато структурною категорією, що включає завдання, функції та повноваження, що трансформуються в певний вплив на інститут адвокатури. Розкрито, що за адміністративною природою, компетенція органів адвокатського самоврядування в Україні поділяється на: 1) нормативно-організаційну, що передбачає розробку, прийняття та впровадження нормативних та локальних актів, які регулюють діяльність функціональних суб'єктів інституту адвокатури; 2) представницька, що визначає особливості представництва інтересів адвокатури з органами державної влади, судовими установами, міжнародними організаціями та в суспільстві загалом; 3) контролююча, що передбачає здійснення контролю за дотриманням стандартів професійної етики та належного виконання адвокатами своїх обов'язків, а також контроль за діяльністю адвокатських об'єднань; 4) комунікативна, що визначає особливості комунікації та взаємодії між адвокатами та іншими суб'єктами інституту адвокатури; 5) освітньо-кваліфікаційна, що спрямована на забезпечення постійного професійного розвитку адвокатів; 6) компетенція інституційного розвитку, що включає стратегічне планування розвитку адвокатури; створення умов для самовдосконалення та професійного росту адвокатів; впровадження нових технологій для підвищення ефективності адвокатської діяльності; співпраця з науковими установами та правничими школами для розвитку правової науки тощо.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, адміністративні інструменти, адміністративні правовідносини, гарантії, етика, компетенція, контроль, самоврядування.

Актуальність теми

На сучасному етапі розвитку української держави одним із найважливіших правозахисних інститутів є адвокатура. У контексті інтеграційних процесів проблема значимості адвокатури як одного з інститутів демократії, гаранта захисту прав і свобод людини та внутрішньої організації громадянського суспільства є назрілою та важливою. Реальність забезпечення права на захист прав і свобод людини є показником рівня демократичності суспільства, який значною мірою обумовлюється якістю адвокатського самоврядування в межах конкретного суспільства [1, с. 3].

Не зважаючи на те, що у вітчизняному законодавстві та законодавстві зарубіжних держав є норми, які врегульовують адвокатське самоврядування, останнє ще перебуває в процесі своєї інституалізації, вироблення правових норм, дотримання яких уможливлювало б здійснення адвокатського самоврядування та механізмів [1, с. 3].

На сучасному етапі розвитку правової держави інститут адвокатського самоврядування відіграє ключову роль у забезпеченні демократичності суспільства та захисту прав і свобод людини. Адвокатське самоврядування є важливим елементом громадянського суспільства, оскільки воно сприяє незалежності адвокатури, підвищенню якості правової допомоги та зміцненню верховенства права. При цьому, процес інституалізації адвокатського самоврядування в Україні ще не завершений. Існуючі правові норми, хоча й визначають основні засади діяльності органів адвокатського самоврядування, не забезпечують достатньої ефективності їх функціонування. Зокрема, спостерігаються прогалини у визначенні компетенції цих органів, що ускладнює реалізацію їхніх повноважень та функцій. Це, своєю чергою, може впливати на рівень правового захисту громадян, знижуючи ефективність реалізації конституційного права на правову допомогу. Крім того, в умовах інтеграційних процесів та демократизації суспільства актуалізується питання вдосконалення правового регулювання адвокатського самоврядування з урахуванням міжнародних стандартів. Важливою є необхідність чіткого розмежування повноважень між різними органами адвокатського самоврядування, забезпечення прозорості їх діяльності та підвищення відповідальності за прийняті рішення.

Огляд останніх досліджень

Питання діяльності органів адвокатського самоврядування, як предмету адміністративного права, аналізувалися в наукових роботах таких вчених, як: М. Аракелян, Н. Бакаянова, У. Бек, Н. Бочуляк, А. Бірюкова, Л. Бурчак, Т. Варфоломеєва, Т. Вільчик, В. Войцешук, С. Іваницький, Г. Колесник, С. Ковтун, М. Погорецький, К. Северин, О. Святоцький, С. Фурса, Є. Фурса, О. Яновська та інші.

Однак, розвиток суспільних правовідносин впливає і на сферу регулювання адвокатури, у якій важливе місце відіграють органи адвокатського самоврядування. Гарантії та інструментарій їх діяльності врегульовується, в більшій мірі, нормами адміністративного права, що обумовлює актуальність наукових викликів у цій площині.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити адміністративно-правову природу компетенції органів адвокатського самоврядування.

Виклад основних положень

З метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування [2]. Якою ж компетенцією володіє адвокатське самоврядування? Та і загалом, що включає в себе поняття "компетенція органів адвокатського самоврядування"?

Трактування терміна "competence" часто зумовлене тим, із якої мови він перекладений. Наприклад, у французькій мові "competence" має два значення – компетенція та обізнаність; в англійській – три: здатність, або вміння, компетентність, компетенція. Так, в англоукраїнському словнику лексеми "competence" і "competency" тлумачаться як абсолютно тотожні. Обидві вони мають однакові основні значення: спроможність і правомочність. Із "competence" ("competency") співвідноситься українське поняття "компетентність" та у другому значенні – "компетенція" [3, с. 120; 4, с. 88-92].

Трактування словниками поняття «компетенції» відображає переважно соціальну сторону діяльності суб'єкта, фіксує коло заданих ззовні цілей і способів діяльності. Знання, коло питань, досвід подані як узагальнені поняття, що не стосуються конкретної особи, які не є її особистісним надбанням. Так, у професійній діяльності ком-

петенція суб'єкта визначається посадовими обов'язками й посадовою інструкцією, а в системі освіти – цілями навчальної діяльності суб'єкта освіти і навчальним планом. Поняття «компетентний» стосується особи, яка володіє компетенцією, і є оцінною категорією щодо ефективного виконання своїх повноважень або функцій. Компетентність виступає в українській мові як якість, яка дозволяє їй (або навіть дає право) вирішувати певні завдання, ухвалювати рішення, виносити судження в певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини [5, с. 224-234].

У західній науці й досі існує певна термінологічна й концептуальна плутанина навколо понять "компетенція" та "компетентність". Дефініція "компетентність" (competence) вживається стосовно функціональних галузей, а "компетенція" (competency) – поведінкових, але таке розрізнення використовується у науковій літературі непослідовно. Компетенція є сферою відносин між набутими знаннями та практичною діяльністю людини, а компетентність – комплексом сформованих компетенцій, що застосовуються в усіх сферах діяльності людини. Водночас слід зазначити, що без знань немає компетенції, проте не кожне знання і не в будьякій ситуації проявляється як компетенція. Очевидним є те, що компетенції не тотожні знанням, умінням та навичкам, а принципово від них відрізняються. Передусім відмінність між знаннями і компетенціями полягає в тому, що останні існують у певному виді діяльності, а не лише у формі інформації про неї (можна знати, але бути неспроможним використати ці знання у певній діяльності). Від умінь вони відрізняються здатністю бути застосованими для розв'язання найрізноманітніших завдань (перенесення на різні об'єкти впливу). На відміну від навичок, компетенції усвідомлені й не автоматизовані, що дає людині змогу діяти не лише у ситуації, звичній для неї, а й у нестандартній [4, с. 88-92].

У науковому просторі досить замало тлумачень категорії "компетенція органів адвокатського самоврядуванн". Є тлумачення суміжних понять, зокрема, М. Бойко визначає, що зміст інституційної спроможності органів адвокатського самоврядування розкривається через їх організаційні форми та повноваження [6, с. 25].

Узагальнюючи вищевикладене, компетенція органів адвокатського самоврядування – це сукупність встановлених законом та нормативними актами завдань, функцій та повноважень спеціальних суб'єктів адвокатури – органів адвокатського самоврядування, які забезпечують здатність ефективно виконувати функції самоврядної організації адвокатури, спрямовані на регулювання адвокатської діяльності, захист професійних прав адвокатів, забезпечення дотримання етичних стандартів, контролю за якістю правової допомоги та представництва інтересів адвокатської спільноти перед органами державної влади. Компетенція органів адвокатського самоврядування за своєю адміністративною природою є організаційно-правовим інструментом реалізації інституційної спроможності адвокатури як самоврядної професійної спільноти.

У Законі України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" не визначено чітко компетенцію органів адвокатського самоврядування. Однак, є норма, яка вихначає їх завдання. Зокрема, завданнями адвокатського самоврядування є: 1) забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності; 2) підтримання високого професійного рівня адвокатів; 3) утворення та забезпечення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури; 4) створення сприятливих умов для здійснення адвокатської діяльності; 5) забезпечення відкритості інформації про адвокатуру та адвокатську діяльність; 6) забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України; 7) участь у формуванні Вищої ради правосуддя у порядку, визначеному законом [2].

М. Бойко визнача, що інституційна спроможність органів адвокатського самоврядування визначає їх здатність виконувати публічно-правові функції та завдання, зокрема: питання вдосконалення певних правил, процедур вирішуються на з'їзді адвокатів України та конференції адвокатів регіону; організаційними питаннями займається

РАУ або рада адвокатів регіонів (питаннями місцевого значення); органи адвокатського самоврядування мають власні ресурси, які надходять зі щорічних адвокатських внесків і відрахувань; для підвищення кваліфікації адвокатів, отримання нових знань й практичних навичок існує Вища школа адвокатури; рівень фахової підготовки адвокатів встановлює КДКА [6, с. 25].

У системі публічного управління ці органи повинні сприяти створенню оптимальних умов для безперешкодної комунікації суб'єктів адвокатської діяльності як між собою, так і з органами публічної влади, соціумом, міжнародним співтовариством. У свою чергу, У. Бек виокремлює дві основні форми реалізації забезпечувальної функції: представницьку (представництво спільних інтересів адвокатів) й комунікативну (створення оптимальних умов, засобів та модусів для вільного (безперешкодного) обміну інформацією між суб'єктами адвокатської діяльності та іншими учасниками суспільних відносин). У системі публічного управління органи адвокатського самоврядування виконують низку функцій, обумовлених їх цілями та завданнями. До таких функцій належать функція формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу, функція встановлення етичних стандартів адвокатської діяльності, захисна та забезпечувальна функції. Для їх реалізації органам адвокатського самоврядування надано низку повноважень, у тому числі делегованих державою [7, с. 118–123].

Отже, компетенція органів адвокатського самоврядування в Україні є багато структурною категорією, що включає завдання, функції та повноваження, що трансформуються в певний вплив на інститут адвокатури. Визначення компетенції в такому форматі сприяє чіткому розумінню ролі органів адвокатського самоврядування в правовій системі України, а також забезпечує їх ефективну діяльність у системі публічного управління.

За адміністративною природою, компетенція органів адвокатського самоврядування в Україні поділяється на:

1) нормативно-організаційну, що передбачає розробку, прийняття та впровадження нормативних та локальних актів, які регулюють діяльність функціональних суб'єктів інституту адвокатури. Відповідна компетенція також направлена на встановлення правил та механізмів, які регулюють відносини у сфері адвокатської діяльності;

2) представницька, що визначає особливості представництва інтересів адвокатури з органами державної влади, судовими установами, міжнародними організаціями та в суспільстві загалом;

3) контролююча, що передбачає здійснення контролю за дотриманням стандартів професійної етики та належного виконання адвокатами своїх обов'язків, а також контроль за діяльністю адвокатських об'єднань;

4) комунікативна, що визначає особливості комунікації та взаємодії між адвокатами та іншими суб'єктами інституту адвокатури;

5) освітньо-кваліфікаційна, що спрямована на забезпечення постійного професійного розвитку адвокатів;

6) компетенція інституційного розвитку, що включає стратегічне планування розвитку адвокатури; створення умов для самовдосконалення та професійного росту адвокатів; впровадження нових технологій для підвищення ефективності адвокатської діяльності; співпраця з науковими установами та правничими школами для розвитку правової науки тощо.

Висновки

Компетенція органів адвокатського самоврядування в Україні визначає їх здатність забезпечувати реалізацію завдань, покладених на адвокатуру, та виконання делегованих державою функцій, що сприяють утвердженню верховенства права, захисту прав людини та свобод, а також підвищенню правової культури суспільства. При цьому, компетенція реалізується через повноваження органів адвокатського самоврядування для незалежності адвокатів, підтримки високого професійного рівня, контролю за дотриманням етичних стандартів та захистом прав адвокатів.

Компетенція органів адвокатського самоврядування в Україні за своєю адміні-

стративною природою поділяється на нормативно-організаційну, представницьку, контролюючу, комунікативну, освітньо-кваліфікаційну та компетенцію інституційного розвитку.

Література

1. Бочуляк Н. Адвокатське самоврядування в контексті сучасних світоглядних орієнтирів: автореф. дис. ... к. ю. н. : 12.00.12; Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2020. 23 с.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.

3. Англо-український словник. Близько 65 000 слів / уклад М.Л. Подвезько, М.І. Балла. Едмонтон: Канадський інститут українських студій, Альбертський університет, 1988. 663 с.

4. Айзенбарт М. Сутність понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній науковій парадигмі. Молодь і ринок. 2017. № 3. С. 88-92.

5. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. №8(18). С. 224-234.

6. Бойко М. М. Інституційна спроможність органів адвокатського самоврядування України. *Національне та міжнародне право: історія, сучасність, перспективи розвитку.* Збірник матеріалів І–ї Міжнародної науково-практичної конференції до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 09-10 червня 2022 року). Вінниця, 2022. 279 с.

7. Бек У. П. Органи адвокатського самоврядування в системі органів публічного управління: поняття та функції. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. С. 118–123.

ADMINISTRATIVE AND LEGAL NATURE OF THE COMPETENCE OF BAR SELF-GOVERNMENT BODIES

The article reveals that the competence of the bodies of self-government of the bar is a set of tasks, functions and powers established by law and regulatory acts of special subjects of the bar – bodies of self-government of the bar, which ensure the ability to effectively perform the functions of the self-governing organization of the bar, aimed at regulating the activities of the bar, protecting the professional rights of lawyers, ensuring compliance with ethical standards, monitoring the quality of legal aid and representing the interests of the bar community before state authorities. It is determined that the competence of the bodies of self-government of the bar in Ukraine is a multi-structural category that includes tasks, functions and powers that are transformed into a certain influence on the institute of the bar. It is revealed that by administrative nature, the competence of the bodies of self-government of the bar in Ukraine is divided into: 1) regulatory and organizational, which involves the development, adoption and implementation of regulatory and local acts that regulate the activities of functional subjects of the institute of the bar; 2) representative, which determines the features of representing the interests of the bar with state authorities, judicial institutions, international organizations and society in general; 3) controlling, which involves monitoring compliance with standards of professional ethics and proper performance of their duties by lawyers, as well as monitoring the activities of bar associations; 4) communicative, which determines the features of communication and interaction between lawyers and other subjects of the bar institute; 5) educational and qualification, which is aimed at ensuring the continuous professional development of lawyers; 6) institutional development competence, which includes strategic planning for the development of the bar; creating conditions for self-improvement and professional growth of lawyers; introducing new technologies to increase the efficiency of advocacy; cooperation with scientific institutions and law schools for the development of legal science, etc.

Key words: lawyer, bar, administrative instruments, administrative legal relations, guarantees, ethics, competence, control, self-government.